

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HARMADIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA
KÖNYVTITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia bérházában.)

3 13602

TARTALOM.

- I. szám. A kényszer-egyesség a csődeljárásban. Apáthy Ist-
vántól.
- II. szám. Quetelet emlékezete. Keleti Károlytól.
- III. szám. Magyarország népesedési mozgalma 1864—1873-ban és a
cholera. Keleti Károlytól.
- IV. szám. Újabb adataink Magyarország bűnvádi statistikájából. Ko-
nek Sándortól.
- V. szám. A statistika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai
korban. Konék Sándortól.
- VI. szám. Emlékbeszéd szigeti Wargha János l. tag felett. Galgóczy
Károlytól.
- VII. szám. Statistikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota fe-
lett. Dr. Weszelovszky Károlytól.
- VIII. szám. Visszapillantás az előbbi m. k. curiának 1724—1769-ki mű-
ködésére. Wenzel Gusztávtól.
- IX. szám. Emlékbeszéd Csacskó Imre l. tag felett. Pauler Tiva-
dartól.
-

A

KÉNYSZER-EGYESSÉG A CSŐDELJÁRÁSBAN.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS.

APÁTHY ISTVÁN

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a m. t. Akadémia 1875. január 4-iki ülésén.)

Ára 16 kr.

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN.

(Akadémiai bérház.)

A kényszer-eggyesség a csődeljárásban¹⁾

(Székfoglaló értekezés.)

„Inter publica mala proximus post bellum et pestilentiam locus processui, qui in concursibus creditorum observatur, tribuendus est. Intrepidus affirmo, hoc processu maximam privatorum patrimoniorum partem absorberi, atque ingentem civium numerum ad incitas seu, ut loquuntur, ad saccum et peram redigi.“

Augustus Leyser. Meditationes ad Pandectas.
spec. 480. Lipsiae 1717—1748.

Hogy a nem érdemelt kitüntetésért, melylyel a magyar tudományos Akadémia részéről megtiszteltettem, mélyen érzett hálámnak a szokásos idő eltelte után adok óhajtott kife-

1) Források: a) Corpus iuris civilis, jelesen a Digesták-ból: de pactis (2. 14.); mandati vel contra (17. 1.); quae in fraudem creditorum (42. 18); b) Dabelow: Ausführliche Entwicklung der Lehre vom Concurse der Gläubiger, Halle, 1801. II. kiad.; c) Schweppe A. dr.: System des Concurses der Gläubiger, Göttingen, 1829; d) Günther Karl Friedrich: Der Concur der Gläubiger nach gemeinem deutschen Rechte, Leipzig, 1852; e) Code de commerce: Livre troisième. Des faillites et banqueroutes. (Lois du 28 mai 1838. promulguée le 8 juin); f) Goltzhammer: Kommentar und vollständige Materialien zur Concursordnung vom 8. Mai 1855. Berlin, 1858; g) Codice di commercio del regno d'Italia: Libro III. Dell fallimento e della bancarotta; h) Koch C. F. dr.: Die Preussische Concursordnung, herausgegeben mit Kommentar, Berlin, 1867; i) Verordnung der k. k. Minister der Justiz und des Handels vom 18. Mai und 15. Juni 1859; j) Code de commerce du Royaume de Hollande; k) Kaserer Josef dr.: Commentar zur österreichischen Concursordnung. Wien, 1869; l) Prozessordnung in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten für das Königreich Bayern vom 29. April 1869; m) Entwurf einer deutschen Gemeinschaftsordnung. Berlin, 1873.

jezést, azt egyedül és kizárólag azon körülménynek kérem tulajdoníttatni, hogy minden időmet oly feladatok megoldására kelle fordítanom, melyeknek minél gyorsabb befejezését fontos tekintetek elodázhatlan köteleességemmé tették. Ezen nem épen felesleges mentség előrebocsátása után, engedve a rendelkezésemre álló rövid idő sürgető parancsának, egyenesen feladatomra térek át, melynek czélja a kényszer-egyességet, mint a csődeljárás befejezésének egyik módját jogilag megállapítani, és kijelölni azon szempontokat, melyeknek gondos figyelembe vétele mellett, a kényszer-egység mint helyes és nélkülözhetlen intézmény jelenkezik.

A csőd, vagyis azon állapot, melyben az adós (köz-adós) javai a bíróság felügyelete és közbenjárása mellett, bizonyos szabályok szerint készpénzzé tétetnek és a hitelezők kielégítésére fordíttatnak ²⁾, befejezhető: a) hivatalból, mi rendszerint akkor szokott történni, ha az eljárás folyamában az tűnik ki, hogy az adós vagyona, melyet az érintett állapotban csődtömegnek vagy csődvagyonnak szoktunk nevezni, az eljárási költségek fedezésére sem elegendő ³⁾; b) a hitelezők beleegyezése folytán és c) a csődvagyon felosztása által. Az első mód szomorú vizsgálata a hitelezőknek, mert az nem kielégítésre, hanem azon meggyőződésre vezet, hogy a csődeljárásból mi sem remélhető; a második mód egyenes kifolyása a hitelezők akaratának, s ezeknek rendszerint azon előnyt biztosítja, hogy rövidebb idő alatt jutnak követeléseikhez, vagy legalább azok töredékeihez, mint ha a meglévő tömeg a törvény által

²⁾ A csőd kettős értelemben vehető: materialis és formalis értelemben. A materialis csőd az adósnak azon állapotát jelenti, melyben ennek javai a tartozások fedezésére nem elegendők; ellenben formalis tekintetben a csőd alatt azon állapotot értjük, melyben az adós javai, fizetési tehetlenség miatt, a hitelezőknek átengedtettek, s a bíróság felügyelete mellett azok kielégítésére fordíttatnak. Günther: id. m. 1. lap.

³⁾ A francia csődtörvény 527.; az olasz kereskedelmi törvény 654. cz.; az osztrák csődtörvény 154., és a német javaslat 108. §-a.

kijelölt alakszerűségek teljes megtartása mellett, osztatik fel közöttük; a harmadik mód, mely a csődeljárás megszüntetésénél mintegy szabályt képez, a legbiztosabb, de egyszersmind a legbonyodalmasabb; az a legjobban rendezett eljárás mellett is hosszabb időt, bonyodalmas eljárás mellett pedig nem ritkán egy emberi életkort vesz igénybe. A csődeljárás, mióta az egyszerű alakjából kivetköztetve a labyrinthus creditorum elnevezést teljesen kiérdemelte, kisebb-nagyobb mértékben mindig szerencsétlenségnek tartatott. Az adósra nézve, mert ezt vagyontól, rendelkezési és kereseti képességétől megfosztja, sőt az utóbbit gyakran megsemmisíti; a hitelezőkre nézve pedig azért, mert ezek követeléseiknek rendszerint csak töredékeit s ezeket is csak hosszabb idő után kapják vissza az adóstól. Azt, hogy a hitelezők a csődeljárásban mindig teljesen kielégíttessenek, még egy törvényhozásnak sem sikerült elérni; mert ez az adós javainak értékétől és tartozásainak mennyiségétől függ, s az e részben mutatkozó aránytalanságot kiegyenlíteni a törvényhozás feladata nem lehet. Ellenben módjában áll a törvényhozásnak a csődeljárást aként szabályozni, hogy a hitelezők a szükséges alakszerűségek teljes megtartása mellett is lehetőleg rövid idő alatt nyerjenek kielégítést; módjában áll az eljárást az által lényegesen meg rövidíteni, hogy annak befejezéseül nemcsak az egyességnek azon nemét fogadja el, melyhez a hitelezők összesége hozzájárul; hanem megengedi azt is, hogy a közadós, bizonyos feltételek mellett, a hitelezők többségével oly egységre léphessen, melynek joghatálya nemcsak a dissidens, hanem azon hitelezőkre is kiterjed, kik követeléseiket a csődeljárásban nem is érvényesítették.⁴⁾ Az egyesség e neme képezi értekezésem tárgyát; azonban mielőtt kitévőzt feladatomhoz képest a kényszeregyesség jogi indoklására

⁴⁾ A francia csődtörvény 515, a hollandi kereskedelmi törvény 848 és az olasz kereskedelmi törvény 628. cz.; a porosz csődtörvény 181, az osztrák csődtörvény 207, és a német javaslat 183. §-a.

térnek át, szükségesnek tartom, az intézmény történeti fejlődésének rövid áttekintését előrebocsátani.

A kényszeregyességnek egy nemét, nem ugyan a csődeljárásban, a római jog is ismerte. A rómaiaknál az elhalt adós hitelezői, ut fama defuncti conservetur, az örökösrel egyességre léphettek, követeléseik bizonyos részének elengedése végett olyképen, hogy a hitelezők többsége s az örökös közt létrejött egyesség azokat is kötelezte, kik ahoz hozzá nem járultak.⁵⁾ Az ily egyességnek feltételei voltak: 1) hogy a hitelezők többsége az elengedést illetőleg bizonyos összegben megállapodjék. A többség a kamatok nélkül számított követelések összegei szerint,

⁵⁾ L. 7. §. 19. Dig. de pactis (2. 14.): Hodie tamen ita dum pactio huiusmodi creditoribus obest, si convenerint in unum, et communi consensu declaraverint, quota parte debiti contenti sint; si vero dissentiant, tunc Praetoris partes necessariae sunt, qui decreto suo sequetur maioris partis voluntatem. L. 58. §. 1. Dig. mandati vel contra (17. 1.): Lucius Titius creditori suo mandatorem dedit, deinde defuncto debitore maiore parte creditorum consentiente a Praetore decretum est, ut portionem creditores ab heredibus ferant absenteeo creditore, apud quem mandator exstiterat; quaero, si mandator conveniatur, an eandem habeat exceptionem, quam heres debitoris? Respondi: si praesens apud Praetorem ipse quoque consensisset, pactus videtur iusta ex causa; eaque exceptio et fideiussori danda esset, et mandatori. Sed quum proponas eum abfuisse, iniquum est auferri ei electionem, sicut pignus aut privilegium, qui potuit praesens id ipsum proclamare, nec desiderari decretum Praetoris; nec enim si quis dixerit summovendum creditorem, heredi consulitur, sed mandatori vel fideiussori, quibus mandati iudicio eandem partem praestiturus est. Plane si ab herede partem accepisset, an in reliquum permittendum esset creditori fideiussorem convenire, dubitatum est; sed videbitur consentire decreto conveniendo heredem. L. 23. Dig. quae in fraud. cred. (42. 8.)

ezen egyenlő megoszlása esetében pedig, a hitelezők száma szerint állapított meg; ⁶⁾ 2) hogy az adós vagyona tartozásai fedezésére valójában elégtelen legyen; 3) hogy minden hitelező megidéztesse; 4) hogy a többség magának egyességleg magasabb százalékot ki ne kössön, mint mely a kisebbségre esik; 5) hogy a bíróság az egyességet jóváhagyja.⁷⁾ A kényszeregettség nem hatott ki a zálogos hitelezőkre⁸⁾; ellenben kétes volt a római jog szerint azok helyzete, kiket *privilegium exigendi* illetett; mert míg Paulus⁹⁾ a kényszeregettség hatályát a most érintett hitelezőkre ki nem terjeszti, Ulpian egy császári *rescriptum* alapján az ellenkező álláspontot védi¹⁰⁾. Ha az adósnak a kikötött százalék kifizetése után vagyona maradt, a hitelezőknek a puszta *laesio* az egyezés megtámadására még az esetben sem szolgálhatott indokul, ha a hitelezők felét sem kapták meg annak, mit a hagyatékból az egyesség nélkül nyerhettek volna¹¹⁾. Ugyanez áll azon esetre is, ha a vagyoni állapot váratlanul gyarapodott; mert a *clausula rebus sic stantibus* a kényszeregettségnél, mint magától érthető feltételeztetett¹²⁾. Ellenben megtámadható volt az egyesség csalás miatt; különösen ha az adós vagyona helyzetét valótlanul adta elő, vagy egyes hitelezőinek titokban kedvezőbb feltételeket biztosított¹³⁾. Szándékosan emeltem ki a római jog mindezen intézkedését; mert miként látni fogjuk, a törvényhozások, hosszas tévedések után, végre is a római jog intézkedéseit fogadták el.

A közönséges német jogban az elmélet határozott

⁶⁾ L. 8. Dig. de pactis (2. 14.)

⁷⁾ Schweppe: id. m. 21. §.

⁸⁾ L. 10. pr. Dig. de pactis (2. 14.); l. 58. §. 1. Dig. mandati vel contra (17. 1.)

⁹⁾ L. 58. §. 1. Dig. mandati vel contra (17. 1.)

¹⁰⁾ L. 10. pr. Dig. de pactis (2. 14.)

¹¹⁾ Günther: id. m. 16. l.

¹²⁾ Dabelow: id. m. 575. l.

¹³⁾ Schweppe: id. m. 23. §.

ellenezése daczára¹⁴⁾; a gyakorlat a kényszeregyességet meghonosította, s azt kezdetben a megszökött, később pedig minden közadósra kiterjesztette. Hol a közön-séges német jog érvényben volt, általánosan elismert szokás-nak tekintetett, hogy a hitelezők a többség beleegye-zésére alapított bírói határozattal nemcsak moratori-umra, hanem követeléseik egy részének elengedésére is kényszeríthetők¹⁵⁾. A német particularis törvé-nyekben részint az elméleti, részint a gyakorlati felfogást találjuk érvényre emelve. Azon törvények közé, melyek a kényszeregyességet általában kizárják, tartozik: az 1814-iki oldenburgi Hypotheken und Concursordnung¹⁶⁾; az 1850-iki hannoveri perrend¹⁷⁾; az 1859-iki nassau-i csődrendtartás¹⁸⁾; az 1872-iki lübecki csődrend¹⁹⁾; az 1864-iki badeni²⁰⁾ és az 1869-iki bajor perrendtartás²¹⁾. A most érintett törvények azonban csak kivételeknek tekint-hetők; mert a német törvények nagyobb része, habár külön-böző berendezéssel a kényszeregyességet meghonosította, s a hitelezők többsége és a közadós közt, a törvényes feltételek mellett létrejött egyességnek a dissidens hitelezők elle-nében is joghatályt tulajdonít. Ha a kényszeregyesség történeti fejlődésének hű képét akarnám adni, a német törvé-

¹⁴⁾ Ugyanaz: id. m. 19. §. Von Seiten der Consequenz mag sich, wenn man einmal die römische Vorschrift ausdehnt, für diese letztere Meinung etwas sagen lassen, desto weniger aber von Seiten der Gerechtigkeit, und es ist dringende Pflicht, derselben entgegen zu wirken, und lieber alle Ausdehnung der römischen Vorschrift ganz zu verwerfen.

¹⁵⁾ Motive zu dem Entwurf einer deutschen Gemeinschuldordnung. II. kötet, 127. l.

¹⁶⁾ A 23. és 24. §§. szerint a hitelezők ellen semmiféle kényszernek helye nem lehet.

¹⁷⁾ L. 609., 610., 626. és 627. §§.

¹⁸⁾ L. 55. §.

¹⁹⁾ L. 14., 15., 94. és 95. §§.

²⁰⁾ L. 712. §., mely szerint a pactum praeiudiciale csak azon hitelezőket kötelezi, kik abba beleegyeztek.

²¹⁾ L. 1316. és 1317. §§.

nyeket legalább főbb vonásaikban mind ki kellene emelnem; ez azonban sokkal több időt kívánna, mint a mennyit a jelen alkalommal igénybe vennem lehet; ugyanazért csak azon törvények intézkedéseit fogom érinteni, melyek kétségtelen fontosságuknál fogva Németországban is állandó foglalkozási tárgyat képezik a tudós világnak. E törvények közé sorozható már a chronologiai rendnél fogva is mindekelőtt az 1753-iki hamburgi csödrendtartás (Neue Falliten-Ordnung der freien Stadt Hamburg)²²⁾, melyet, habár sok tekintetben antiquálnak mondható, az eddigi csödreformok daczára nemcsak sajátos rendszere, hanem a kereskedelmi forgalom természetének megfelelő anyagi intézkedéseinek czélszerűsége is fentartott. A hamburgi csödrendtartás fő tendenciája a formalis csödot, tehát a csödeljárást, mely rendszerint hosszadalmasságokkal jár lehetőleg mellőzni, s e helyett a hitelezőknek a csöd befejezését egyesség által lehetővé tenni. Alkalmam volt Hamburgban személyesen meggyőződni arról, hogy a tulajdonképeni csödeljárás költségei rendszerint az egész tömeget felemésztik, s hogy a hitelezők kielégítésére mi sem marad. Ennek természetes következménye az, hogy Hamburgban a csödot, igen kevés kivétellel, kényszeregyesség által fejeztetnek be. A hamburgi accord, habár azt lényegileg egyébnek, mint a törvény által megállapított proportionalis felosztásnak tekinteni nem lehet²³⁾, kétségtelenül a kényszeregyesség jellegével bir nemcsak azért, mert hitelezők a közadós részéről ajánlott egyességet, ha az a törvényes portiónak megfelel²⁴⁾, elfogadni tartoznak; hanem

²²⁾ Kiegészítő részét képezik: az 1772. apr. 2-án kelt pótczikkék (Additionalartikel) és a Conclusa und Verordnungen des Senates 1754 márcz. 22-éről és 1822. szept. 25-ről.

²³⁾ A hamburgi csödrendtartás három osztályt különböztet meg; az elsőbe tartoznak a régibb zálogos követelések; a másodikba az újabb zálogos követelések; a harmadikba a könyvkivonati követelések.

²⁴⁾ Az egyességi ajánlat törvényesnek tekintendő: ha az első osztálynak legalább 40%, a 2-dik osztálynak legalább 30% és a 3-dik osztálynak legalább 20% lett egy évi fizetési határidő mellett felajánlva.

azért is, mert a többség által elfogadott egység a dissidenseket is kötelezi²⁵⁾). Az egységnek azon nemét, mely egyrésről a hitelezők, és másrésről a közadós mint szerződő felek közt keletkezik, a hamburgi csődtrendtartás nem ismeri; csak kivételesen engedik meg az 1772-iki pótezikkek, hogy egy harmadik a tömeget, a közadós által megajánlott proporcióinak 10%-nyi megtoldásával egységséig átvehesse, mely esetben a csődeljárás hasonlólag befejezettnek tekintetik.

Habár eddigelé egy törvényhozás által sem utánoztatott, mégis különös figyelmet érdemel a brémai csődeljárás (Verordnung für Debit- und Nachlass-Sachen vom 24. Mai 1843)²⁶⁾ nemcsak azért, mert a maga nemében egészen eredeti; hanem azért is, mert úgyszólván átmenetet képez a hamburgi és a porosz csődtörvény közt²⁷⁾). A brémai csődeljárás a kényszeregyességnek két stadiumát különbözteti meg, a moratoriumot és a tulajdonképeni egységet. Az első a megjelent hitelezők egyszerű szótöbbsége által adatik meg, s arra szolgál, hogy a közadós a hitelezőkkel kötendő egységet előkészíthesse; hogy továbbá a csődvagyon pénzzé téve, a létrejött egység teljesítésére fordíttassék. A moratorium tehát, mely hat óra adatik és ismételve meghosszabbítható, vagy egységre, vagy a tulajdonképeni csődeljárásra vezet; mert ha a közadósnek a moratorium ideje alatt hitelezőivel egységet kötni nem sikerül, ellene a rendes csődeljárás megindíttatik. Az egység, melyhez a hitelezők (fej és a követelések szerint

²⁵⁾ Ha a hitelezők az egységi ajánlatot mind el nem fogadják, a többség határoz, melynek a követelések $\frac{3}{4}$ részéből kell alakulni.

²⁶⁾ Kiegészítő részét képezik: Die Verordnung für Debit- und Nachlasssachen vom 24. Mai, publicirt 5. Juni 1843; die Verordnung, betr. die Bestellung eines Pfandrechts an beweglichen Gegenständen, vom 19. August, publicirt 25. Aug. 1848; die Erb- und Handfesten-Ordnung vom 3. Juli, publ. 30. Juli 1860, und die Verordnung betreffend Einführung des deutschen Handelsgesetzbuches vom 11. Mai, publ. 6. Juni 1864.

²⁷⁾ Motive zu dem Entwurf einer deutschen Gemeinschaftsdordnung II. k. 130. 1.

számított) többségének beleegyezése szükséges, úgy a hamburgi, mint az újabb törvények kényszeregyességétől különbözik; az elsőtől azért, mert nem vonja maga után a csődvagyon felosztását bizonyos proportiók szerint, s a közadás az egyesség létrejöttével visszanyeri vagyonát, a mennyiben az az egyesség teljesítéseül még realizálva nem lett; az újabb csődtörvényekben megállapított egyességtől pedig azért, mert a kisebbséget nem kötelezi, s ez irányában egyedül a moratorium joghatályával bír, mert továbbá a csődeljárás befejezését, mely csak az egyesség teljesítése után következhetik be, nem vonja maga után.

A németországi újabb törvények közt kétségtelenül legfontosabb az 1855. május 8-án kelt porosz csődtörvény, melynek a kényszeregyességre vonatkozó határozatai a francia csődtörvény intézkedéseit részint szórul szóra, részint csekély módosításokkal átvették. A porosz csődtörvény az érintett particuláris német törvényektől sok tekintetben eltér, s azokat úgy rendszerére, mint egyes intézkedéseinek kétségtelen czélszerűségére nézve messze túlhaladja; mert a kényszeregyességnek nemcsak modalitásait és joghatályát állapítja meg tüzetesen, hanem annak idejét és feltételeit is kellő szabatossággal rendezi. Az egyes intézkedések lényegileg következőkbe foglalhatók: az általános felszámolási határnap eltelte után a csőd a közadás ajánlatára egyesség által befejezhető olyképen, hogy annak joghatálya a dissidens és a nem jelenkezett hitelezőkre is kiterjed²⁸⁾; szavazati joggal azon hitelezők bírnak, kiknek követelése a felszámolás alkalmával megállapítottak, vagy kiket a csődbíróság előleges tárgyalás alapján szavazati joggal felruház²⁹⁾; az egyesség érvényes elfogadásához a megjelent hitelezők többségén kívül a szavazatra jogosított követelések $\frac{3}{4}$ része szükséges³⁰⁾; a létrejött egyesség ellen

²⁸⁾ L. 181. §.

²⁹⁾ L. 185. §.

³⁰⁾ L. 186. §.

minden szavazatképes hitelező tíz nap alatt kifogásokkal élhet és eként az egyesség birói jóváhagyását meggátolhatja; a kifogások felett a csődbíróság határoz az egyesség jóváhagyása vagy visszautasítása által³¹⁾. Az egyesség jóvá nem hagyható, ha az eljárási szabályok meg nem tartattak, ha gyanítható, hogy a közadás egyes hitelezőinek titokban kedvezőbb feltételeket biztosított, vagy csalást követett el, ha az egyesség a hitelezők vagy az általános hitel érdekeivel ellenkezik³²⁾. A meg nem tartott egyesség végrehajtható lesz úgy a közadás, mint azok ellen, kik mellette az egyességben kezességet vállaltak³³⁾. A kényszeregyesség, mely csalás miatt öt éven belől minden hitelező által megtámadható, hatályát veszti, ha a közadás utólagosan csalárd bukás miatt elítéltetik³⁴⁾. Az egyik esetben úgy mint a másikban az egyesség megsemmisülése a csőd újból megnyitását vonja maga után, melynél a hitelezők követeléseik teljes összegeit érvényesíthetik³⁵⁾.

A porosz csődtörvényt több tekintetben kiegészíti, de nem minden irányban javítja az 1873-ban megjelent német javaslat (Entwurf einer deutschen Gemeinschuldordnung), mely eltérőleg minden létező törvénytől a kényszeregyességet nemcsak a kereskedőkre, hanem minden közadósra kiterjeszti. E javaslat, mely a különbséget a közönséges és a kereskedelmi csőd közt nem ismeri, daczára a csődjog anyagi részét tárgyzó intézkedései szabatosságának valószínűleg gyökeres javításokon fog keresztülmenni; mert oly rendszeren alapszik, mely a forgalmi jog unificálása, a kereskedelmi jog teljes mellőzése nélkül idő előtt szüntetné meg azon különbséget, mely a közönséges és a kereskedelmi csőd közt létezik, s a viszonyok heterogen természetéből szükségképen következik.

³¹⁾ L. 190—192. §§.

³²⁾ L. 193. §.

³³⁾ L. 201. §.

³⁴⁾ L. 202—204. §§.

³⁵⁾ L. 206. és 208. §§.

Franciaországban már az 1673-iki Ordonance du commerce intézkedett a kényszeregyességről megállapítván, hogy a követelések $\frac{3}{4}$ részét képviselő hitelezők többsége által kötött egyesség bírói határozattal végrehajtható minden ellenmondás és felebbezés daczára³⁶⁾; e kényszeregyesség a zálogos hitelezőket nem kötelezte³⁷⁾. Ezen hiányos intézkedéseket kiegészítette a Code de commerce, mely 519—526. czikkeiben a kényszeregyességet részletesebben szabályozta ugyan, de még sok tekintetben tökéletlen maradt. Valamint a csödeljárásra általában, úgy a kényszeregyességre is lényeges befolyással volt az 1838. május 28-án kelt csödtörvény, mely az újabb legislációnak majdnem kizárólagos forrását képezi. A porosz és osztrák csödtörvény, az olasz kereskedelmi törvény, sőt maga az érintett német javaslat is nemcsak rendszerét, hanem intézkedéseinek legnagyobb részét is a francia csödtörvényből vette át. Miután a fentebb ismertetett porosz csödtörvény intézkedései általában a francia csödtörvényből lettek átvéve, ez utóbbinak részletes ismertetése helyett elég lesz a két törvény közt mutatkozó lényeges eltérésekre utalni. Ily eltérésnek tekinthető, hogy a francia csödtörvény a kényszeregyesség megtámadását a tömeggondnoknak is megengedi, kinek ez esetben, ha egyedül lett kinevezve, kötelességében áll tisztéről lemondani³⁸⁾; hogy továbbá a kényszeregyesség bírói jóváhagyása, a hitelezők követeléseinek a tömeghez tartozó ingatlanokra történt bejegyzését fentartja³⁹⁾. A többi eltérések, melyek az érintett két törvény közt léteznek, a nélkül, hogy a dolog lényegét érintenék, részint a bírósági szervezet, részint a peres eljárás eltérő intézkedéseiben találják indokolásukat és magyarázatukat.

A hollandi kereskedelmi törvény, mely a Code de

³⁶⁾ Ordonance du commerce, mars 1673, tit. XI. art. 5., 6.

³⁷⁾ Ordonance du commerce, art. 8.

³⁸⁾ Francia csödtörvény 512. cz.

³⁹⁾ Ugyanott: 516. cz.

commorcel-től sok tekintetben eltér, s azt több irányban ki egészíti, a kényszeregyességre nézve nem igen mutat eltérést, miért is e részben a Code de commerce egyszerű utánzásának tekinthető. Ellenben az olasz kereskedelmi törvény határozottan az 1838-iki francia csődtörvényt vette alapul, s ettől a kényszeregyesség tekintetében, egyetlen lényeges intézkedésre nézve sem tér el.

Austriában már az 1717-iki váltórendszabály intézkedett a kényszeregyességről, megállapítván, hogy a követelések $\frac{3}{4}$ részét képviselő személyes hitelezők által kötött egyesség, a kisebbség ellenmondása daczára kötelező erővel bír és végrehajtható.⁴⁰⁾ Hasonló intézkedést tartalmaz az 1722. május 20-án kelt kereskedelmi és váltórendszabály.⁴¹⁾ A most érintett törvényeknél részletesebben intézkedik VI. Károly császárnak 1734. augusztus 18-án kelt csődrendtartása, mely a pactum praejudiciale feltételeit szabályozván, ilyenekül jelöli ki: a) hogy a hitelezők mind megidéztessenek; b) hogy az adós cselekvő és szenvedő állapotát könyveinek felmutatása mellett valójában felfedezze; c) hogy az elengedés a fizetési tehetlenséggel arányban álljon; d) hogy az egyesség kellően biztossittassék, ellenkezőleg az a hitelezőket nem kötelezi, és e) hogy az egyességet a hitelezőknek a követelések összegei szerint számított többsége elfogadja.⁴²⁾ A József-féle

⁴⁰⁾ Wechselordnung vom 10. September 1717. Art. 53. »Nächst denen sollen bei Fallimenten und Concur sen die versammelten Creditores, die Hypothecarios ausgenommen, welche ohnedass nach dem Alter ihrer Hypotheken den Vorzug haben, nicht nach der Anzahl die Majora machen, sondern nach dem Quanto, so ein jeder beim Concurse zu fordern hat, und wo zwei dritte Theil der Chyrographariorum von der ganzen Masse einig, solle derenselben Resolution und Schluss, ohngehindert des Widerspruchs des übrigen kleinen Theils gelten und exequirt werden.«

⁴¹⁾ Inneroesterreichische Merkantil- und Wechselordnung vom 20. Mai 1872.

perrend a kényszeregetességet a szó valódi jelentőségében nem ismerte; mert azon intézkedése, mely szerint a követeléseknek a tömegből ki nem kerülő részét, a hitelezők beleegyezésével, egy harmadik átvehette,⁴³⁾ tulajdonképeni kényszernek nem tekinthető. A József-féle perrend álláspontját az 184^{5/8}-diki javaslat is megtartotta, melynek 221. §-a szerint a hitelezők követeléseik egy részének elengedésére nem kényszeríthetők; az osztrák törvényhozás tehát a most érintett időben még azon felfogásnak hódolt, hogy a hitelezők kényszerítése követeléseik egy részének elengedésére jogilag nem indokolható; hogy a kényszeregetesség csak arra szolgál, hogy a közadós hitelezőinek megkárosítására a könnyelmű adósság-csinálásra ösztönztessék. Ez aggályok azonban nem gátolták az osztrák kormányt, hogy 1859-ben május 18-án és június 15-én kelt rendeleteivel a kényszeregetességet oly sietséggel léptesse életbe, melylyel magát az intézményt compromittálta, s azt legalább egy időre népszerűtlenné tette. E körülménynek tulajdonítható, hogy 1863-ban a birodalmi tanács bizottsága, midőn az új csödtörvénytartást tárgyalta, ennek a kényszeregetességre vonatkozó intézkedéseit csak egy szavazattal többséggel fogadta el.⁴⁴⁾ Habár a 1863-iki javaslat a birodalmi tanácsban nem tárgyalatott, a bizottság érintett határozata eredménytelen nem maradt; mert lehetővé tette az 1868-ban tárgyalta új javaslat elfogadását, mely 1869. január 9-ike óta törvény erejével bír. Hogy a most érintett csödtörvény forrását első sorban a franczia, másodsorban a porosz csödtörvény képezi, azt már szerencsém volt kiemelni, miért is a mondottak kiegészítésül elég lesz az osztrák csödtörvény főbb intézkedéseit, illetőleg annak rendszerét röviden jelezni. A szóban levő csödtörvény szerint az eljárás a kényszeregetességet illetőleg meg nem indítható, ha a

⁴²⁾ Falliments-Ordnung vom 18. Aug. 1734. Anderte Abtheilung, welche von Fallimenten, so durch Unglück entstehen, handelt.

⁴³⁾ A. G. O, Cap. 32. §§. 354—361.

⁴⁴⁾ L. Kaserer: id. m. 250. l.

közdös magát arra érdemtlenné tette; az egyességre csak a csődhitelezők, tehát csak azok kényszeríthetők, kiket sem előnyös, sem külön kielégítés nem illet ⁴⁵⁾; az egyesség érvényes elfogadására kettős többség szükséges ⁴⁶⁾; a hitelezőknek rendszerint egyenlő jogok biztosítandók ⁴⁷⁾; a megkötött egyesség bíróilag helybenhagyandó. ⁴⁸⁾ Ez utóbbira nézve azonban az osztrák csődtörvény lényegesen eltér a porosz csődtörvénytől; mert az 1859-ben kelt rendeletek álláspontját osztva, megvonja a bíróságtól a jogot, hogy ez a létrejött egyesség jóváhagyásánál mást, mint a megállapított formai feltételek megtartását ellenőrizhesse ⁴⁹⁾; a bíróság tehát azt, hogy az egyesség az általános hitel, vagy az összhitelezők érdekeivel ellenkezik-e vagy sem, nem vizsgálhatja; sőt az e részben felmerülő aggályok figyelembevételére egyenesen kizáratik.

Végre saját álláspontunkat illetőleg annak kiemelésére kell szorítkoznom, hogy az 1859. május 18-án kelt miniszteri rendelet az évi június 15-én Magyarországra is kiterjesztetett, s rövid két év után, vagyis 1861. július 23-án ismét hatályon kívül helyezettett a nélkül, hogy e kétes értékű rendelet fentartása bármily oldalról óhajtatott volna.

Áttérve a kényszeregyesség jogi indokolására, mindenekelőtt ki kell emelnem, hogy e feladat feleslegesnek már azért sem tekinthető, mert a kereskedelmi rend irányadó organumai a kényszeregyességnek úgy jogosságára mint észszerűségére nézve határozottan ellentétes állást foglalnak el. A német kereskedők negyedik gyűlése, továbbá a szász, württembergi, Rajna melléki, hamburgi, lübecki és frankfurti kereskedelmi kamrák jelentéseikben egyenesen a kényszeregyesség ellen nyilatkoztak; sőt a berlini főbank határozottan kijelentette, hogy a jogfejlődésben visszaesésnek tekin-

⁴⁵⁾ Osztrák csődrendtartás 209 és 212. §§.

⁴⁶⁾ Ugyanott: 217. §.

⁴⁷⁾ Ugyanott: 222. §.

⁴⁸⁾ Ugyanott: 228. §.

⁴⁹⁾ Ugyanott: 228. §.

tené, ha a birodalmi törvényhozás a sok oldalról ajánlott brémai törvény moratoriumát a kereskedelmi követelésekre alkalmazná⁵⁰⁾; ellenben a bécsi, prágai, brünni, reichenbergi, trieszti, krakkói és leibachi kereskedelmi kamrák a kényszeregyességet a kereskedelmi forgalom érdekében nélkülözhetlennek találták.⁵¹⁾ Az újabbkori legislatio kétségen felül az utóbb érintett nézettől vezéreltetett, midőn az élet szükségait tartva szem előtt, az elméleti aggályokon túlemelkedett, s a kényszeregyességet mint a csőd befejezésének egyik módját elfogadta. És ezt annál inkább tehette, mert azon okok melyekkel az elmélet a szóban lévő intézmény ellen harczol, közelebből tekintve tarthatlanoknak mutatkoznak. A kényszer jogosulatlanak tekintendő ott, hol az egyesek jogait külön érvényesítik; ellenben nem ellenkezik az sem az általános jogi elvekkel, sem a személyes szabadsággal oly esetben, midőn az érdekeltek közt jogi tekintetben közösség létezik. Az érdekek közössége igazolja az állam kényszerítő hatalmát, melylyel ez az egyesek cselekvési szabadságát korlátozza; az érdekek közössége igazolja a kényszeregyességet is, mely az egyes hitelezőket követeléseik egy részének elengedésére kötelezi. A hitelezők közt az adós fizetési tehetlensége miatt közösség származik, a mennyiben mindannyian ugyanazon egy alapra utalvák, melyből egyenlő elvek szerint egyenlő kielégítést nyernek. Ez egyenlőség a többség kényszerítő hatalmát, mely a materiális jog szempontjából kérdéses nem lehet formailag is igazolja mert abban nyilatkozik az összes tagok moralis akarata, melyet az egyesek ellenmondásának már azért sem lehetne alárendelni, mert ez a legtöbb esetben egoismusból vagy mellékérdekből veszi eredetét; mert továbbá a többség is kényszernek enged, midőn a létező viszonyokkal számolva, követelésének egy részét feláldozza, csakhogy annak többi részét bizto-

⁵⁰⁾ Motive zu dem Entwurf einer deutschen Gemeinschuldordnung. II. k. 134. l.

⁵¹⁾ L. Kaserer: id. m. 252. l.

sítsa. És ha áll az, mit kiemelni szerencsém volt, hogy t. i. a csőd úgy a közadósra, mint a hitelezőkre nézve szerencsétlenségnek tekintendő, — ez utóbbiak szempontjából csak kívánatos lehet, ha az érintett állapot mielőbb megszűnik; mert ez által nemcsak hamarább jutnak követeléseik töredékeihez, hanem lehetővé teszik a közadósnak, hogy ez szabad kezelési és rendelkezési jogát visszanyerve, megtéríthesse azon veszteségeket, melyeket hitelezői az egyesség folytán szenvednek. Igen helyesen emelte ki dr. Mühlfeld 1863-ban, mint a többség előadója, »hogy ha a kényszeregyesség a kereskedő közönség s az ez által képviselt kereskedelem és forgalom érdekében helyesnek, czélszerűnek ismertetik el, — akkor azon ellenvetés, hogy a kisebbség kényszerítése az egyesek jogainak korlátozását vonja maga után, még az esetben sem jöhetne tekintetbe, ha jogilag teljesen indokoltnak mutatkoznék.«⁵²⁾

Hátra van még azon szempontok kijelölése, melyeknek gondos figyelembe vétele mellett, a kényszeregyesség szerintem a kereskedelmi forgalomra nézve kétségtelen előnyöket biztosíthat. E tekintetben különös súlyt kell fektetnem: a kényszeregyesség megkötési idejére; a szavazati jog mikénti megállapítására; az egyesség feltételeire; annak jóváhagyására és joghatályára; végre azon okokra, melyek miatt a megkötött egyesség a hitelezők részéről megtámadható. E mellett egyuttal meg kell jegyezmem egyrészről, hogy a kényszeregyességnél hitelezők alatt csak azokat kívánom érteni, kik a közadós ellen személyes igényt érvényesítenek, kik tehát az általános csődtömegből nyernek kielégítést és közönségesen csődhitelezőknek neveztetnek; másrészről, hogy azon törvényhozások álláspontját foglaljam el, melyek a kényszeregyességet csak a kereskedelmi jog alanyaira, tehát a kereskedőkre és a kereskedelmi társaságokra terjesztik ki.

I. Arra nézve, hogy az eljárás a kényszeregyességet

⁵²⁾ L. Kaserer: id. m. ugyanott.

illetőleg sikerrel megindítható legyen, egyrészről szükségessé tisztába hozni azt, hogy a közadással szemben szerződő feleknek kik tekinthetők; másrészről ismerni kell a tömeget, vagyis azon alapot, melyből a csődhitelezők kielégítést nyerhetnek. Az újabb csődtörvények általában meg egyeznek abban, hogy a csődeljárásban a hitelezők praecclusióját nem ismerik, s hogy a követelések liquidálását bírói functionak nem tekintik; hanem a felszámolást, melyre külön határnapot tűznek ki, egyrészről a csőd hivatalos organumainak, másrészről a hitelezőknek engedik át. A felszámolási határnap azon időpont, melyen a bejelentett követelések megállapítandók és megállapíthatók; e határnap elteltével tehát meghatározható az, hogy kiket lehet és kiket kell csődhitelezőknek tekinteni. Ugyancsak a felszámolási határnapig kell tisztába hozatni azon igényeknek is, melyek, mert külön kielégítésre jogosítvák, a közadós vagyonának bizonyos részét a csődtömegetől elvonják. Nézetem szerint tehát, feltéve, hogy a csődeljárásban a követelések liquidálására nézve az újabb csődtörvények rendszere fogadtatik el, — kényszeregyességnak a felszámolási határnap eltelte előtt helye nem lehet.⁵³⁾ Hogy az érintett időpont után a közadós mikor akar a törvény által engedett joggal élni, az egyedül tőle függ; ő ismeri körülményeit, tehetségeit, tehát legjobban megítélheti azt, valjon kell-e és lehet-e hitelezői elé egyességi ajánlattal lépni; magától értetvén, hogy ennek minden esetben a csőd befejezése, illetőleg a végfelosztás előtt kell történni; mert azontúl az egyességi ajánlat értelmével többé nem bírna.

II. Ha a bejelentett követelések a felszámolási határnapon mind megállapítva lettek, a szavazati jog iránt külön intézkedés nem szükséges; mert ez esetben nem szenvedhet kétséget, hogy a jelenkezett hitelezőket a szavazati jog egyaránt megilleti; ebből egyuttal következik, hogy a

⁵³⁾ L. a francia csődtörvény 507., az olasz kereskedelmi törvény 618. cz.; a porosz csődtörvény 181., az osztrák csődtörvény 207., a német javaslat 166. és a magyar tervezet 216. §.

szavazati jog megállapítása csak az esetre szükséges, ha a bejelentett követelések a felszámolási határnapon mind megállapítva nem lettek. A pozitív törvények e tekintetben is lényegesen eltérnek egymástól. A francia csődtörvény s ezzel megegyezően az olasz kereskedelmi törvény a kérdést igen egyszerűen oldja meg, a mennyiben szavazati jogot csak azon hitelezőknek ad, kiknek követelései liquidálva és meghitelve, vagy legalább ideiglenesen elismerve lettek⁵⁴⁾. Kimerítő és minden tekintetben helyes intézkedéseket tartalmaz e részben a porosz csődtörvény⁵⁵⁾, mely a határozatot a szavazati jog felett csak az esetben tartja szükségesnek, ha a bejelentett követelések a felszámolási határnapon mind megállapítva nem lettek. Ez esetben a porosz törvény szerint a csődbiztos a hitelezők meghallgatására határnapot tűz ki, s a felvett jegyzőkönyvet a csődbíróság elé terjeszti, mely a szavazati jog felett határoz, vagy esetleg az egyesség feletti határozatot azon időre halasztja, midőn az összes követelések liquidálása már befejeztetett. Lényegileg a most érintett eljárást állapítja meg az osztrák csődtörvény⁵⁶⁾ is azon egyedüli eltéréssel, hogy azon esetet, midőn a követelések mind megállapítva lettek, hallgatással mellőzi. Ellenben a német javaslat⁵⁷⁾ e részben is eredetiséget keresve, a szavazati jog megállapításáról a kényszeregyesség szempontjából külön nem intézkedik; hanem általában csak azt rendeli, hogy ha a hitelezők követelései valamely határozat hozatalakor még megállapítva nem lettek, a szavazati jog felett, a mennyiben az a tömeggondnok vagy a hitelezők részéről megtámadtatik, a csődbíróság határoz. Nézetem szerint a még meg nem állapított követeléseket teljesen kizárni ép oly igazságtalan és veszélyes lenne, mint azoknak feltétlen szavazati jogot engedni; mert az első esetben mód nyujtatnék a közadosnak arra, hogy egyik vagy másik hitelező-

⁵⁴⁾ L. a francia csődtörvény 514., az olasz kereskedelmi törvény 615. cz.

⁵⁵⁾ L. 182. §.

⁵⁶⁾ L. 210. §.

⁵⁷⁾ L. 92. §.

jével szövetkezve, a legjelentékenyebb követeléseket a szavazati jogtól megfoszthassa; az utóbbi esetben pedig az egyesség elfogadását ép úgy, mint az 1859-iki egyességi eljárás szerint, koholt követelések felállításával biztosíthatná. Azonban ha már a meg nem állapított vagy peressé vált követelések szavazati joga felett határozni kell, legtermészetesebbnek, de egyszersmind legczélszerűbbnek látszik az e részbeni határozással, az érdekelték előleges meghallgatása után, a bíróságot felruházni s annak e tekintetben szabad cognitiót engedni; minden más intézkedés vagy nélkülözné a kellő garantíát, vagy szükségképen hosszadalmasságokra vezetne.

III. A kényszeregettség nélkülözhetlen feltételét képezi, hogy azt a hitelezők többsége elfogadja. A pozitív törvények intézkedései e tekintetben is eltérnek egymástól; mert míg némelyek az egyesség érvényes elfogadásához egyedül a hitelezők számszerinti többségét és pedig háromnegyed részét követelik⁵⁸⁾; mások ellenben a hitelezők számszerinti többségével meg nem elégedve azt követelik, hogy e többség a bejelentett összes követeléseknek legalább kétharmad részét képviselje⁵⁹⁾. Részemről a kényszeregettséget hasonlólag csak az esetben tekinténém érvényesnek, ha azt a hitelezőknek legalább kétharmada fogadja el, s ha e többség a bejelentett követeléseknek legalább $\frac{3}{4}$ részét képviseli. A többség egyoldalu megállapítása, bármily combináció képezze is annak alapját, könnyen visszaélésekre vezethet; mert lehetővé teszi a közadónak, hogy ez az egyoldalu többséget magának mesterséges és tiltott úton, tehát a jóhiszemű hitelezők érdekeinek rovására biztosítsa. Ott, hol a törvény a hitelezőket akarata ellenére jogaik feladására kényszeríti, minden mód igazoltnak tekinthető, mely a kényszert enyhíti,

⁵⁸⁾ L. a francia csödtörvény 510., a belga csödtörvény 512., az olasz kereskedelmi törvény 618. cz.; a porosz csödtörvény 186., és a német javaslat 177. §-át.

⁵⁹⁾ L. a hollandi kereskedelmi törvény 481. cz. és az osztrák csödtörvény 217. §-át.

mely a hitelezők érdekeinek lehető megvédését czélozza a nélkül, hogy magát az ohajtott eredményt veszélyeztetné.

IV. Mint a kényszeregyesség egyik leglényegesebb garantiája jelenkezik az europai törvények szerint annak birói jóváhagyása még az esetben is, ha az egyesség minden érdekelt fél hozzájárulásával keletkezett⁶⁰⁾. Még inkább szükséges tehát a birói jóváhagyás akkor, ha az a hitelezők többségének határozatán alapszik; arra nézve ugyanis, hogy a szótöbbséggel létrejött egyesség az összes, tehát azon hitelezőket is kötelezze, kik követeléseiket be nem jelentették, vagy az egyességet el nem fogadták, multhatlanul szükséges, hogy a létrejött megállapodás birói határozattal megerősíttessék; mert kötelező erőt csak ennek lehet helyesen tulajdonítani. Ott, hol bizonytalan jogviszonyok megállapításáról, ismert és ismeretlen hitelezők érdekeiről van szó, a szótöbbséggel létrejött egyességnék birói határozat nélkül minden hitelező ellenében joghatályt tulajdonítani, valóban indokolatlan megtámadása lenne az egyesek jogainak. Ezenfelül nézetem szerint igen sok függ attól, hogy a bíróság az egyesség megvizsgálása s esetleg jóváhagyása alkalmával minő szempontokból indul ki; mert a birói jóváhagyás alig jelentene egyebet a pusztá alakszerűségnél, ha a bíróság egyedül az eljárási szabályok megtartása felett őrködnék, ha határozatában egyedül azokra lenne tekintettel. A törvény által kijelölt eljárási szabályok megtartása csak formai tekintetben nyújthat garantiát; ugyanazért az egyesség jóváhagyását indokoltnak nem tekintém, ha az a hitelezőknek nem egyenlő jogokat biztosítana, ha az általános hitel vagy az összehitelezők érdekeivel ellenkezne. Hogy az egyesség az általános hitel vagy az összhitelezők érdekeivel mennyiben ellenkezik, mint quaestio facti minden egyes esetben az adott körülmények szerint lesz megítélendő; miért is e részben a bíróságot még általános határozatokkal sem lehetne megkötni; mert az

⁶⁰⁾ L. a porosz csódtörvény 227., az osztrák csódtörvény 190., a német javaslat 178. és a magyar tervezet 233. §-át,

utasításítások jellegével bíró általános határozatok legfelebb *exemplificativ* természetűek lehetnének, s mert teljesen soha ki nem meríthetők, csak ritkán könnyítik meg a bírói elhatározást.

V. A kényszeregetesség joghatályát, a mennyiben az a hitelezőkre vonatkozik, már értekezésem elején jeleztem; e joghatálytól lényegesen különbözik az, melyet a kényszeregetességnek a közadós tekintetében gyakorolni kell, s mely abban áll, hogy a közadós az érvényesen létrejött egyesség folytán rendelkezési jogát vagyona felett visszanyerni, s felszabadul annak megtérítése alól, mit hitelezői az egyesség folytán követeléseikből vesztek⁶¹⁾. A kényszeregetesség a szerződő felekre nézve csak úgy bírhat jelentőséggel, annak megkötése mindkét félre nézve csak az esetben lesz kívánatos, ha az úgy a hitelezőknek, mint a közadósnek kétségtelen előnyöket biztosít. A hitelezők a kényszeregetességet azon reményben kötik meg, hogy rövidebb idő alatt jutnak követeléseik töredékeihez, s hogy a közadóssal új üzleti összeköttetésbe lépve, pillanatnyi veszteségeikért kárpótlást nyerhetnek. Ez azonban csak úgy lesz lehetséges, ha a létező tömeg a közadós szabad rendelkezése alá helyeztetik, ha ennek módjában áll üzletét újból megkezdni, s áruit a természetszerű forgalomba helyezés útján értékesíteni. Ellenben a közadós azért köti meg az egyezséget, annak létrejöttét azért biztosítja sok esetben áldozattal, hogy vagyoni viszonyai véglegesen rendeztessenek; reá nézve az egyesség nem bírna és nem bírhatna jelentőséggel ha általa hitelezői irányában minden további kötelezettségtől fel nem szabadulna. A kényszeregetesség ezek szerint közgazdasátszerű fontos rendeltetésének csak úgy felelhet meg, ha a közadós annak teljesítésére képesítették s egyuttal ösztönöztetik. Minden intézkedés, mely a közadós felelősségét az egyesség daczára bármely alakban fentar-

⁶¹⁾ L. a francia csödtörvény 416., az olasz kereskedelmi törvény 628. cz.; a porosz csödtörvény 198., az osztrák csödtörvény 233. és a magyar tervezet 239. §-át.

taná, mely a hitelezőknek megengedné, hogy szenvedett veszteségeik miatt a közadós későbbi szerzeményét megtamadhassák, magát az intézményt tenné lehetetlenné. Végre

VI. a positiv törvények a mellett, hogy a kényszeregyességet bizonyos esetekben *ipso iure* semmisnek tekintik, a hitelezőknek megengedik, hogy ezek bizonyos körülmények közt az egyességet mint érvénytelenet megtámadhassák, illetőleg annak megsemmisítését kereset útján követelhessék⁶²). E jog a hitelezőknek nézetem szerint megadandó: ha a közadós a tömeghez tartozó vagyon egy részét eltitkolta; ha koholt tartozásokat állított fel, ha egy vagy több hitelezőjének, a szükséges többség megszerzése végett, titokban kedvezőbb feltételeket biztosított. Az egyességet megkötő hitelezők, kiknek megállapodása a dissidenseket és a nemjelenkezőket is kötelezi, azon feltevésből indulnak ki, hogy az ügylet, melyet a közadóssal kötnek, ment minden tévesztéstől, ment minden csalástól; hogy a helyzet, melytől kényszerítve egyességre léptek, a valóságnak megfelel; hogy az egyesség hátrányaiban a közadósnak minden személyes hitelezője egyenlő mértékben osztozkodik. Ha e feltevések bármelyike valótlannak bizonyul a hitelezők joggal követelhetik, hogy a meg tévesztésükkel létrehozott egyesség minden következményeivel együtt megsemmisíttessék, hogy a közadós azon állapotba helyeztessék, melyben az egyezés megkötésekor volt, hogy az elengedések hatálytalanoknak nyilváníttassanak, s hogy a közadós ellen a csőd újból megnyíttassék. Hogy azon hitelezők, kikre a kényszeregyesség joghatálya kiterjedt, az ujonnon megnyitott csődben követeléseiket, az esetleg már felvett részletfizetések betudásával, teljesen érvényesíthetik, a megsemmisítés s az ezzel kapcsolatos visszahelyezés természetéből következik.

⁶²) L. a francia csődtörvény 518., az olasz kereskedelmi törvény 632. cz.; a porosz csődtörvény 203., az osztrák csődtörvény 242. és a magyar tervezet 247. §-át.

Jogi életünk fejlődésében sajátzerű jelenségnek tekinthető, hogy a culturállamok jogi intézményei nálunk, kevés kivétellel, vagy ellenszenvre találnak, vagy csak nehezen honosíthatók meg. Én e jelenség okát nem egyedül a viszonyok kétségtelen eltérésében, hanem főleg azon körülményben vélem feltalálhatni, hogy a külföldi intézmények meghonosítását czélzó kísérletek, melyek hazánkban 20 éven át történtek, szerencséseknek éppen nem mondhatók. E kísérletek egy része, minden okszerű közvetítés nélkül, erőszakolta ránk a nemzet felfogásával, hajlamával és természetével ellenkező intézményeket; egy másik része vagy féluton állapotott meg, vagy figyelmen kívül hagyva a szükséges előfeltételeket, ezek nélkül akart bennünket az ujitás áldásával elárasztani. Ez azonban nem a külföldi intézmények helytelenségét bizonyítja, s engemet soha sem győzhetett meg arról, hogy az mi másutt szükségesnek és czélszerűnek bizonyult, nálunk sikerrel meghonosítható ne lenne, ha kellő criticával választjuk meg, s okszerűen ültetjük át azt, mit viszonyaink követelnek, mit körülményeink megengednek.

ÉRTEKEZESEK

a társadalmi tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Az uzsora törvényekről. Szinovácz György től. 1867. 17 l.	Ára 12 kr.
II. Szám. A magyar mezőgazdaság. Keleti Károlytól. 1867. 19 l.	12 kr.
III. Szám. A nemzet szellemi élete a párisi kiállításon. Dr. Konek Sándortól. 1868. 42 l.	30 kr.
IV. Szám. A magyar Korona országainak legújabb népesedési mozgalmai. Dr. Konek Sándortól. 1868. 52 l.	35 kr.
V. Szám. Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. Kautz Gyulától. 1868. 38 l.	25 kr.
VI. Szám. A statistika hivatalos és tudományos művelése. Keleti Károlytól. 1868. 41 l.	30 kr.
VII. Szám. A római jog s az újabbkori jogfejlődés. Pulszky Ágostontól. 1869. 27 l.	20 kr.
VIII. Szám. Gaius. Rentmeister Antaltól. 1869. 116 l.	70 kr.
IX. Szám. Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. Tóth Lőrincztől. 1869. 26 l.	25 kr.
X. Szám. A törvénykezés reformja. Ökröss Bálinttól. 1869. 18 l.	25 kr.
XI. Szám. A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban. Csatskó Imrétől. 1870. 26 l.	25 kr.
XII. Szám. A bírósági szervezet, különösen a bíróságok megalakulása. Baintner Jánostól. 1870. 37 l.	25 kr.

Második kötet. 1870—1872.

I. Szám. A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól. 1870. 59 l.	40 kr.
II. Szám. Az emberi öntudat jelenfokáról. Dr. Barsi Józseftől. 1870. 27 l.	20 kr.
III. Szám. Kassa város parkettkészítése a XV. század kezdetén. Wenzel Gusztávtól. 1870. 43 l.	20 kr.
IV. Szám. Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszti tag fölött. Dr. Suhayda Jánostól. 1871. 12 l.	10 kr.
V. Szám. Szemle a magyar jogászgyűlések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincztől. 1872. 88 l.	55 kr.
VI. Szám. Modern alkotmányos monarchiai intézmények. Ladányi Gedeontól. 1873. 28 l.	20 kr.
VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. Kautz Gyulától. 1873. 16 l.	10 kr.
VIII. Szám. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. Hajnik Imrétől. 1873. 18 l.	12 kr.
IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. Dr. Matlekovits Sándortól. 1873. 32 l.	20 kr.
X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon. Keleti Károlytól. 1874. 32 l.	20 kr.
XI. Szám. A székely kérdés. Galgóczy Károlytól. 1874. 24 l.	15 kr.
XII. Szám. Az emberi élet-tartam és a halandóság kiszámításáról; 4 graphicus rajzzal. Körösi Józseftől. 1874. 52 l.	50 kr.

V. Szám. Nevezetes per lőcsei polgárok között 1421—1429. Wenzel Gusztávtól. 1873. 34 l.	20 kr.
VI. Szám. Révai Ferencz nádori helytartó fainak hazai és külföldi iskoláztatása 1538—1555. Frakl Vilmostól. 1873. 94 l.	50 kr.
VII. Szám. Diósgyőr egykori történelmi jelentősége. Wenzel Gusztávtól. 1873. 82 l.	50 kr.
VIII. Szám. Adalékok Bethlen Gábor szövetkezéseinek történetéhez. Szilágyi Sándortól. 1873. 96 l. Egy táblával.	60 kr.
IX. Szám. Emlékeszéd Érdy János felett. Nagy Ivántól. 1873. 26 l.	20 kr.
X. Szám. A székelylek alapszerződése. Balássy Ferencztől. 1873. 57 l.	40 kr.

Harmadik kötet. 1873.

I. Szám. Egy főbenjáró per a XVII. századból. Nagy Ivántól. 1873. 33 l.	20 kr.
II. Szám. Adalék 1352-ből az Arany Bulla néhány czikkének alkalmazásához és magyarázásához. Wenzel Gusztávtól. 1873. 15 l.	10 kr.
III. Szám. Adalék az erdélyi szászok történetéhez az Andreanum előtti időből. Wenzel Gusztávtól. 1873. 24 l.	15 kr.
IV. Szám. Trentsini Chák Máté és kortársai. Botka Tivartól. 1873. 71 l.	45 kr.
V. Szám. Rajzok Erdély államéletéből a XVIII. században. Szilágyi Ferencztől. 1873. 135 l.	1 frt
VI. Szám. Tanulmányok a gothok művészetéről. Henszlmann Imrétől. 1874. 24 l. egy képtáblával	20 kr.
VII. Szám. A magyarországi avar leletekről. Pulszky Ferencztől. 1874. 12 l.	10 kr.
VIII. Szám. Felsőbüki Nagy Pálemlekezete. Tóth Lőrincztől. 1874. 64 l.	50 kr.
IX. Szám. Palugyay Imre emlékezete. Keleti Károlytól. 1874. 10 l.	10 kr.
X. Szám. Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. Fraknói Vilmostól. 1874. 92 l.	50 kr.

Negyedik kötet. 1874.

I. Szám. Nápolyi történelmi kutatások. Óváry Lipóttól. 1874. 17. l. Ára	12 kr.
II. Szám. Stibor Vajda. Életrajzi tanulmány. Wenzel Gusztáv rendes tagtól	1 frt 30 kr.
III. Szám. Júda, Izrael és Aram. Történelmi tanulmány. Beöthy Leóttól	60 kr.
IV. Szám. Az egeri vár 1867-diki feladásának alkupontjai és a törökök maradékai Egerben. Balássy Ferencz lev. tagtól	30 kr.